

(Dâru İhyâ'î'l-küttübî'l-Arabiyye), I, 460; Elmalılı, *Hak Dini*, V, 4083-4084; Naim Hâzım Onat, *Arapçanın Türk Dilıyla Kuruluşu*, İstanbul 1944, I, 192, 205, 212, 230, ayrıca bk. tür.yer.; Gânim Kaddûrî Hamed, *ed-Dirâsâtü's-Şavtiyye 'inde 'ulemâ'i't-tecvîd*, Bağdad 1406/1986, s. 168-169, 209-212; H. Fleisch, *Traité de philologie arabe*, Beyrouth 1990, I, 57, 80, 86, 93, 211-212, 216-217, 234; Hasan Abbas, *Hâşâ'îşü'l-hurûfî'l-'Arabiyye ve me'ânihâ*, Dimaşk 1998, s. 149-160; İbrâhim Enis, *el-Eşvâtü'l-lugaviyye*, Kahire, ts. (Mektebetü'nehdati Mısır), s. 49, 66-67, 68-69, 77, 121; "Şad", *El²* (Fr.), VIII, 715-716.

İSMAİL DURMUŞ

SA'D b. BEKİR (Benî Sa'd b. Bekir) (بنو سعد بن بكر)

Hız. Peygamber'in sütannesi
Halîme'nin mensup olduğu kabile.

Adını Sa'd b. Bekir b. Hevâzin'den alan kabilenin soyu Adnân'a dayanır. Aynı zamanda Kays Aylân'a mensup olan Hevâzin'in önemli üç kolundan biri olup (diğer ikisi Münebbih b. Bekir ve Muâviye b. Bekir) Mekke'nin doğusunda Mekke-Basra yolu üzerinde bulunan Evtâs civarındaki Serât vadisinde yaşıyordu. Daha sonra Hevâzin kabilesinin diğer kolları da buraya geldi. Zamanla bu kabileler arasında ihtilâf ortaya çıktı. Meydana gelen Yevmü'n-nisâr Savaşı'nda Benî Sa'd, Benî Âmir b. Sa'saa kabilesiyle birleşmesine rağmen yenilgiye uğradı.

Sa'd b. Bekir kabilesinin İslâm tarihi açısından asıl önemi Hz. Peygamber'in süt annesi Halîme'nin bu kabileye mensup olmasıdır. Resûl-i Ekrem'in amcası Hamza da Benî Sa'd'dan bir ailenin yanında büyümüşü. Bu kabilede süt emzirilen çocuklara Sa'dî lakabı verilir. 6. yılın Şâban ayında (Aralık-Ocak 627-628) Benî Sa'd'ın Fedek'te müslümanlara karşı Hayber yahudilerine yardım hazırlığı içinde olduğunu haber alan Resûlullah'ın Hz. Ali kumandasında gönderdiği birlik herhangi bir çatışma olmadan bir miktar ganimetle geri döndü.

8 (630) yılında Mekke'nin müslümanlar tarafından fethedildiğini duyan, aralarında Benî Sa'd'ın da bulunduğu Hevâzinliler, Hz. Peygamber üzerine yürümek için Mâlik b. Avf en-Nasrî başkanlığında toplandılar. Huneyn'de cereyan eden savaşta müslümanlara esir düşen Resûl-i Ekrem'in süt kardeşi Şeymâ, "Ben sizin arkadaşınızın kardeşiyim" deyince Resûlullah'a götürüldü. Resûlullah ona iyi davrandı; dilediği takdirde yanında kalabileceğini söyleyerek ikramda bulundu. Huneyn'den sonra Hz. Peygamber'in yanına gelen Hevâzin heye-

ti mensupları İslâm'ı kabul ettiklerini bildirerek esirlerini ve mallarını geri istediler. Resûl-i Ekrem onlara esirlerden veya mallardan birini tercih etmelerini söyledi. Onlar da esirlerin serbest bırakılmasını talep ettiler. Hz. Peygamber Mâlik b. Avf'a haber göndererek müslüman olduğu takdirde ailesini ve mallarını geri vereceğini, ayrıca 100 deve ihsan edeceğini bildirdi. O da Resûl-i Ekrem'in huzuruna gelip müslüman olunca vaad edilenler ve kabile reisiği kendisine verildi.

Lât ve Uzzâ'yı benimsemekle beraber Cihar isimli bir puta tapan Benî Sa'd, 9 (630-31) yılında Dimâm b. Sa'lebe başkanlığında bir heyeti Medine'ye gönderdi. Heyet mensupları, Hz. Peygamber'e bazı sorular sorduktan sonra kabilelerine dönerek yaptıkları görüşmeyi anlattılar; bunun üzerine kabilenin tamamı o gün müslüman oldu. Bazı kaynaklarda bu olayın 5 (626-27) veya 7 (628-29) yılında gerçekleştiği kaydedilmektedir.

Benî Sa'd mensupları müslüman olduktan sonra önemli görevlerde bulundular. 12 (634) yılında Hâlid b. Velîd fethettiği Hureybe'ye kendi yerine vekil olarak Benî Sa'd'dan Şüreyh b. Âmir b. Kayn'ı bıraktı. Hz. Ömer, Şüreyh'i daha sonra destek birliği kumandanlığına tayin etti. Benî Sa'd'dan Muhammed b. Atıyye es-Sa'dî, son Emevî halifesi II. Mervân tarafından Ebû Hamza eş-Şârî isyanını bastırmakla görevlendirildi (130/748). Emevî Devleti'nin son iki yılında hac emirliği görevini de Muhammed b. Atıyye yaptı. Hz. Osman'ın öldürülmesinde Benî Sa'd'ın rolü olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Osman'ın eşi Nâile bint Ferâfisa, kocasının öldürülmesini Muâviye'ye anlattığı mektubunda onun katline katılanlar arasında Benî Sa'd'ın ismine açıkça yer vermektedir (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, XVI, 325). Halife b. Hayyât 'inde Benî Sa'd'dan yetişmiş çok sayıda muhadisin ismine yer vermiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İshak, *Siyer* (trc. Sezai Özel), İstanbul 1991, s. 100, 102; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 204; II, 198; IV, 87, 109, 141, 228; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, I, 109, 110, 111, 114, 150, 299; II, 89; Halife b. Hayyât, *et-Târîh* (nşr. Süheyl Zekkâr), Beyrut 1993, s. 56, 85, 108, 111, 199, 200, 201, 316, 317, 328; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 132; Belâzürî, *Fütûh* (Rudvân), s. 337; a.mlf., *Ensâb*, I, 219, 378; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 158, 159; III, 70-71, 80-124; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğâni*, XVI, 325-326; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 265, 493; Bekrî, *Mu'cem*, I, 87; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 121; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sa* (Şemseddin), I, 393; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, IV, 613; V, 376; Türkî b. Mutlak el-Kaddâh, *Benü Sa'd b. Bekr*, Riyad 1424/2003; W. Montgomery Watt, "Sa'd b. Bakr", *El²* (İng.), VIII, 697.

İRFAN AYCAN

SA'D b. EBÛ VAKKÂS

(سعد بن أبي وقاص)

Ebû İshâk Sa'd b. Ebî Vakkâs Mâlik b. Vüheyb (Üheyb/Vehb) el-Kureşî ez-Zührî (ö. 55/675)

Aşere-i mübeşşereden olan
sahâbî, kumandan.

Milâdî 592 yılında Mekke'de doğdu. Nesebi Benî Zühre'den olan babası vasıtasıyla Kilâb b. Mürr'e'de, Benî Ümeyye'den olup İslâmiyet'i kabul etmeden ölen annesi Hamne bint Süfyân b. Ümeyye vasıtasıyla Abdümenâf b. Kusay'da Hz. Peygamber'in nesebiyle birleşir. Dedesi Vüheyb b. Abdümenâf b. Zühre, Resûl-i Ekrem'in annesinin amcası olduğu için Resûlullah Sa'd'a "dayı" diye hitap ederdi. On yedi veya on dokuz yaşında iken İslâmiyet'i kabul etmesi üzerine annesi dininden dönmeyişi sürece onunla konuşmamaya ve yemek yememeye ant içti; fakat Sa'd dininden dönmeyeceğini söyledi. İslâmiyet'in ilk yıllarında müslümanlarla alay eden bir müşriği yaraladığı için İslâm uğrunda ilk kan akıtan kişi diye anıldı. Hz. Peygamber'den önce Medine'ye hicret etti; Resûl-i Ekrem onu Mus'ab b. Umeyr veya Sa'd b. Muâz ile kardeş ilân etti. Râbiğ Seriyyesi ile Batn-ı Nahle Seriyyesi'ne katıldı ve Kureş kervanına ilk oku o attı (İbn Sa'd, III, 139). Harrâr Seriyyesi'nde kumandan olarak görev yaptı. Bedir Gazvesi'nde müşrik süvari birliğinin kumandanı Sa'id b. Âs'ı öldürüp kılıcını Resûl-i Ekrem'e teslim etti. Daha sonra Hz. Peygamber ile bütün gazvelere katıldı. Uhud Gazvesi'nde attığı her oku hedefine isabet ettirdiği için Resûlullah ona atacağı okları birer birer verirken, "Anam babam sana fedâ olsun ey Sa'd, at!" diye iltifat ederdi (Buhârî, "Fezâ'ilü aşâbî'n-nebî", 15; Müslim, "Fezâ'ilü's-şâhâbe", 41-42). Birçok savaşta ve Medine'de düşman baskınından korkulduğu zamanlarda Resûlullah'ın yanından ayrılmadı.

Hız. Ömer döneminde aktif görevler üstlendi. Irak cephesi başkumandanlığına getirildi ve Kâdisiye Savaşı'nda (15/636) Sâsânîler'i ağır bir yenilgiye uğrattı. Sâsânîler'in başşehri Medân'i fethettikten sonra Celûlâ Savaşı'nı kazandı; bölgede gerçekleştirdiği fetihlerle Sâsânî İmparatorluğu'ndan gelecek tehlikeleri ortadan kaldırdı. Ardından Hz. Ömer'in emriyle Kûfe şehrini kurdu ve Kûfe valiliğini yürüttü (17-21/638-642). Ganimetleri paylaştırmada âdil olmadığı, gazâ işlerinde gevşek davrandığı ve namazları çok uzattığı gibi